

Тетяна Олинець
Tetiana Olynets

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ НА ЗАНЯТТЯХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

INTERACTIVE TECHNOLOGIES AND CRITICAL THINKING AT FOREIGN LANGUAGE LESSONS IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

У статті визначено суть понять інтерактивне навчання та критичне мислення. Обґрунтовано значення й охарактеризовано переваги використання інтерактивних технологій у навчальному процесі. Представлено мету технології розвитку критичного мислення та універсальність її використання у різних галузях. Наведено приклади інтерактивних вправ, які формують та розвивають критичне мислення студентів на заняттях іноземної мови.

Ключові слова: іноземна мова, заняття, інтерактивні технології, критичне мислення, заклади вищої освіти, реформування освіти.

Держава потребує висококваліфікованих фахівців зі знанням іноземної мови, професіоналів, здатних абсорбувати все нове і прогресивне, готових до генерації та запровадження оригінальних ідей, а також до вигідної участі у міжнародному співробітництві.

Вимоги часу й розпочаті реформи системи освіти в Україні орієнтують сьгоднішніх і майбутніх учителів та викладачів на відмові від авторитарного стилю навчання на користь гуманістичного підходу, на застосування методів, які сприяють розвитку творчих засад особистості з урахуванням індивідуальних особливостей учасників навчального процесу й спілкування.

Основним засобом людського спілкування є мова, а в багатомовному просторі – декілька мов. Ось чому вивчення іноземних мов набуло особливого статусу в нашій країні.

Однією з перепон, яка стоїть на шляху успішного оволодіння іноземною мовою у закладі вищої освіти, є недостатня, а інколи й відверто низька мотивація студентів до вивчення мови. Саме тому особливий інтерес представляють інтерактивні технології та здатність до критичного мислення, метою яких є створення комфортних умов навчання, за яких кожен студент відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність. В основу такого навчального процесу закладено співробітництво і продуктивне спілкування, спрямоване на спільне розв'язання проблем та спонукає людину до осмислювання, зіставлення, оцінювання явища або події.

Значний внесок у теоретичний та практичний розвиток проблеми використання інтерактивних технологій у процесі навчання зробили у своїх працях такі науковці, як І. Дичківська, Л. Корнеєва, С. Крамаренко, Л. Пироженко, О. Пометун, Ю. Руднік, М. Скуратівська та ін.

Розробкою і впровадженням в освітній процес технології критичного мислення активно займаються такі дослідники, як І. Баранова, Н. Гупан, І. Загашева, В. Козир, А. Конверський, І. Сущенко та ін.

Метою статті є проаналізувати та з'ясувати теоретичні й дидактичні особливості застосування інтерактивних технологій і формування критичного мислення студентів закладів вищої освіти на заняттях з дисципліни “Іноземна мова”.

Реформування системи освіти в Україні передбачає, що основною метою навчання має бути не “озброєння” студентів сумою знань, умінь і навичок з окремих предметів, а розвиток їх особистостей, формування якостей, яких потребує сучасне життя.

Закономірним стає пошук шляхів удосконалення змісту освітнього процесу, надання йому сучасного, європейського характеру. Пріоритетна увага сьогодні приділяється інтерактивним технологіям навчання, які формують світогляд, культурні цінності, уміння самостійно вчитися та критично мислити, здатність до самопізнання та самореалізації особистості. Саме використання активних форм навчальної діяльності створює можливості для застосування знань у нових умовах, які максимально наближені до реального спілкування. Така організація роботи змінила також і роль викладача на занятті: тепер активність викладача визначається активністю студентів, він перестав бути єдиним джерелом знань. Упровадження методик інтерактивного навчання дає кращі результати і методично цінне тим, що дозволяє досягнути нестандартності, динамізму, змінності та імпровізації у структурі самого уроку. Гаслом такої роботи на заняттях має стати вислів Бенджаміна Франкліна: “Tell me and I forget, teach me and I remember, involve me and I learn”. Пропонуючи студентам інтерактивні форми роботи, тим самим створюємо умови для їх активної участі у процесі набуття знань і адекватного використання набутих знань у реальному житті.

Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень / студент відчує свою успішність, інтелектуальну спроможність.

Суть інтерактивного навчання у тому, що освітній процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх студентів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де і студент, і викладач є рівноправним, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, вміють і здійснюють. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації. Воно ефективно сприяє формуванню навичок і умінь, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії, дає змогу педагогу стати справжнім лідером студентського колективу [3, с. 9].

Інтерактивні технології навчання включають в себе чітко спланований, очікуваний результат навчання, окремі інтерактивні методики і прийоми, що стимулюють процес пізнання.

Залежно від мети заняття та форм організації навчальної діяльності студентів інтерактивні технології розподіляються:

- 1) інтерактивні технології кооперативного навчання;
- 2) інтерактивні технології колективно-групового навчання;
- 3) технології ситуативного моделювання;
- 4) технології опрацювання дискусійних питань [3, с. 33].

Серед визначених переваг інтерактивного навчання слід виокремити такі:

- встановлення дружньої атмосфери і взаємозв'язків між учасниками спілкування;
- студенти мають можливість бути більш незалежними і впевненими в собі;
- викладач заохочує студентів до співпраці, підбадьорює їх, вони не бояться робити помилки;
- студенти отримують можливість подолати страх перед мовним бар'єром;
- викладач не домінує;
- кожен студент залучений до роботи, має певне завдання;
- слабкі студенти можуть отримати допомогу від більш сильних;
- студенти можуть використовувати свої знання та досвід, набутий раніше.

Поняття “критичне мислення” використовується в науковій та методичній літературі вже більше як півстоліття і вважається порівняльним мисленням, основою якого є не рівень запам'ятовування інформації, а здатність людини її самостійно аналізувати, аргументувати свою думку, переглянути своє бачення проблеми.

Це поняття дуже різнобічне і спеціалісти різних галузей визначають його по-різному.

З точки зору психології, критичне мислення – це мислення, яке має такі характеристики як цілеспрямованість, глибина, послідовність, гнучкість, швидкість, стратегічність, самостійність тощо.

З точки зору філософії, критичне мислення – це вміння логічно мислити та аргументувати, правильно вести дискусію, дебати, приймати обґрунтовані, виважені рішення.

З точки зору теоретиків літератури, критичне мислення – це підхід, за яким тексти розкладаються на складові частини і який розглядає, як вони досягають впливу на читачів, які мотиви тих, хто їх написав. Воно дозволяє міркувати про свої власні думки і причини, які стоять за нашими точками зору [2, с. 10].

Розвиток критичного мислення розвиває набагато більше, ніж просто вміння аналізувати або перевіряти інформацію, формує певний тип особистості. О. Пометун та І. Сущенко визначають критичне мислення як комплексне поняття, яке поєднує способи розумової діяльності, певні ціннісні установки, моральні якості, відповідні моделі поведінки та надзвичайно значущі для сучасної людини і суспільства якості, такі, як відкритість, відповідальність, чесність, інтелектуальна сміливість, толерантність і багато інших [4].

На думку авторів методичної системи “читання та письмо для розвитку критичного мислення” Д. Стіла, К. Мередіта та Ч. Темпла, “критичне мислення – це складний ментальний процес, що починається із залучення інформації та закінчується прийняттям рішення” [5].

У психолого-педагогічній літературі з проблем розвитку особистості виділяють такі властивості критичного мислення: усвідомленість, самостійність, рефлексивність, цілеспрямованість, обґрунтованість, контрольованість, самоорганізованість [2, с. 11-13].

Мета технології розвитку критичного мислення – розвиток мисленнєвих навичок студентів, які необхідні як у навчанні, так і в повсякденному житті; формування особистості, готової до життя у світі, що постійно змінюється, здатної до аналізу та осмислення інформації, різних сторін процесів і явищ, навчання та самовдосконалення, прийняття ефективних рішень [2, с. 15].

Навчання змісту завжди було сильною стороною нашої педагогіки. Інтерактивні ж методики навчають способу набуття знань. Навчаючи студентів англійської мови, слід акцентувати увагу на застосуванні методичної структури АУР (актуалізація, усвідомлення змісту, рефлексія).

Розглянемо стратегії актуалізації. У викладача тут є широкий вибір методів, які слугують тій самій меті – допомогти студентам згадати попередні знання щодо теми уроку, зацікавити та сформулювати мету навчання. Таким чином, ефективна стратегія актуалізації створює мотивацію студентів до активного навчання.

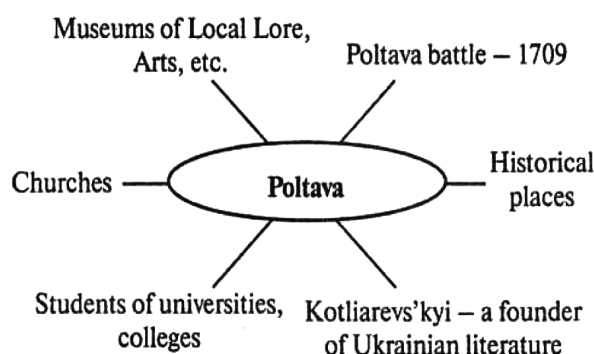
Ось деякі методи, якими можна скористатися на стадії актуалізації.

Фокусуючі запитання. Поставити запитання, на які треба відповісти після презентації або читання. Наприклад: Listen to the text “Poltava” and say why we consider Poltava to be a cultural centre of Ukraine.

Мозкова атака. Нехай студенти (кожен окремо або в парах) зроблять список того, що вони вже знають з теми (наприклад, про Полтаву).

Гронування. Метод “гроно” застосовується, щоб показати зв'язки між ідеями та поняттями. Напишіть центральне слово або фразу посередині дошки. Записуйте слова та фрази, які асоціюються з обраною темою.

Наприклад:

Низка слів наперед. Дайте студентам короткий перелік слів, виразів із нової теми і запропонуйте зробити припущення про те, що буде вивчатися на занятті; Наприклад: Look at these words and phrases and say what we are going to learn about.

Poltava battle, Kotliarevs'kyi, cultural centre, sightseeing, etc.

Усвідомлення змісту. Існує багато стратегій для стадії усвідомлення змісту. Ця частина навчальної роботи може мати різну тривалість. Вона може вклатися в один урок чи буде спланована як дослідження, що триває кілька днів.

Дві обставини важливі на цьому етапі: надати учням матеріал і залучити їх до активного його дослідження. Пропонуємо, на нашу думку, найефективніші методи:

Метод “Позначки”. Після того, як ви провели мозкову атаку на тему заняття, запропонуйте студентам опрацювати текст за допомогою спеціальних позначок.

Наприклад:

Read the text “Poltava” and put special marks:

V - known information;

+ - new information;

! - contradicts to what I thought about; I have a question or I'd like to know more about it.

Щоденник подвійних нотаток. Запропонуйте студентам розділити сторінку у зошиті на дві частини. Ліворуч студенти будуть занотовувати ті частини тексту, які здалися їм важливими, праворуч - записувати коментарі до цих частин.

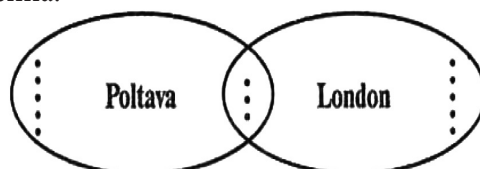
Наприклад:

Famous people lived and created in Poltava. Among them are Kotliarevs'kyi, Pozen, Makarenko. I read about Kotliarevs'kyi and Makarenko and know some facts about their lives and work, but I'd like to read something about Pozen.

Узаємонавчання. Після того, як частина тексту прочитана невеликою групою студентів, запропонуйте їм по черзі виступити у ролі “викладача” - зробити резюме прочитаного, поставити запитання іншим студентам у групі, пояснити незрозуміле, а також спрогнозувати, що буде далі в тексті. Аналіз тексту за схемою 5 WH - Who? What? When? Where? Why? How?

Рефлексія. Рефлексія є тією фазою процесу навчання, на якій студенти звертаються до того, що було вивчене, і виконують певні дії з ним. Досліджується зміст вивченого, обмірковуються нові знання у світлі власного досвіду, визначається своя позиція щодо піднятих проблем. Наводимо ряд стратегій, які допомагають учням на стадії рефлексії:

Діаграма Венна. Запропонуйте учням порівняти Полтаву з Лондоном чи Вашингтоном за допомогою діаграми Венна.

Після того, як будуть записані основні характеристики міст, у тій частині, де два кола перетинаються, запропонуйте записати, що є спільного для цих міст. Цю вправу можна виконувати як індивідуально, так і в парах чи в групах.

Обери позицію. Ця інтерактивна вправа допоможе з'ясувати, які позиції й думки можуть існувати щодо проблемного запитання, а також дасть змогу висловитися кожному, обґрунтувати свою позицію, порівняти її з аргументами інших.

Наприклад: Can we say that Poltava is a European town?

Розділіть дошку на дві половини у вигляді Т-схеми. Сформууйте дві підгрупи відповідно до позицій студентів. Кожній підгрупі дайте завдання навести три аргументи на користь своєї позиції. Якщо є такі студенти, які не визначилися з відповіддю на запропоноване запитання після презентації роботи в групах, студенти займають ту позицію, чий аргументи були переконливішими.

Yes	No
1.	1.
2.	2.
3.	3.

Метод “Прес”. Використовується, якщо потрібно чітко аргументувати певну позицію з проблеми, що обговорюється, переконати інших. Метод “Прес” має такі етапи:

1. Позиція (I think...).
2. Обґрунтування (Because...).
3. Приклад (For example...).

Студенти наводять факти, дані, будь-яку інформацію, що аргументує, доводить, підсилює їх позицію, демонструє правоту.

Було наведено лише декілька прикладів із того розмаїття інтерактивних вправ, які формують і розвивають критичне мислення студентів. Наведені методики допомагають вдумливо читати, виражати свої думки вголос і на папері, формують самооцінку і самоповагу. Вони вчать студентів самостійно міркувати. Ще Конфуцій говорив: “Навчання без міркування – марна праця” [1, с. 5-6].

Отже, застосування інтерактивного навчання та технології критичного мислення на уроках іноземної мови дає змогу створити сприятливі умови для активізації і розвитку мислення студентів, а також організувати освітній процес у режимі бесіди, діалогу, дії, що сприятиме успішнішому досягненню дидактичних завдань заняття.

Список використаних джерел

1. Клименко Л. Інтерактивні технології та критичне мислення [Текст] // English language and culture. 2010. № 7. С. 5-6.
2. Козира В. М. Технологія розвитку критичного мислення у навчальному процесі : навч.-метод. посіб. Тернопіль, 2017. 116 с.
3. Пометун О.І. та ін. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. Київ : Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.
4. Путівник з розвитку критичного мислення в учнів початкової школи : метод. посіб. / О.І. Пометун, І.М. Сущенко. Київ, 2017. 96 с.
5. Темпл Ч. Методична система “Розвиток критичного мислення у навчанні різних предметів” (підготовлено для розвитку критичного мислення) : навч. посіб. Київ : Інтеллект, 1998. 32 с.

The article defines the essence of the concepts of interactive learning and critical thinking.

Interactive learning is considered as a special form of organization of cognitive activity, which has a specific, predictable goal – to create comfortable learning conditions, in which each student will feel successful, intellectual ability.

It is emphasized that interactive learning technologies include clearly planned, expected learning results, individual interactive methods and techniques that stimulate the learning process.

It is believed that the basis of the concept of "critical thinking" is not the level of memorization of information, and the ability of a person to independently analyse, argue his opinion, revise his vision of the problem.

The advantages of the use of interactive technologies in the educational process are characterized, among them: establishment of a friendly atmosphere and interconnections between the participants of communication; students have the opportunity to be more independent and self-confident; the teacher encourages the students to cooperate, they are not afraid to make mistakes; students have the opportunity to overcome the fear of a language barrier; the teacher does not dominate; each student is involved in work, has a certain task; weak students can get help from the stronger; students can use their knowledge and experience acquired earlier.

It is proved that interactive learning effectively contributes to the formation of skills and abilities, the development of values, the creation of an atmosphere of cooperation, interaction, allows the teacher to become a true leader of the student team.

The purpose of technology of development of critical thinking has been presented. It includes the development of students' thinking skills that are needed both in learning and in everyday life; the formation of a person who is ready for life in a constantly changing world, capable of analysing and comprehending information, different aspects of processes and phenomena, learning and self-improvement, making effective decisions.

The examples of interactive exercises, which form and develop critical thinking of students at foreign language lessons (brainstorming, mark method, dual notes diary, mutual learning, Venn's diagram, select the item method, etc.) are given.

Key words: *foreign language, lesson, interactive technologies, critical thinking, establishments of higher education, reform of education.*

УДК 373.37.01

DOI: 10.32626/2309-9763.2019-26-2.363-368

Галина Підлужна
Halyna Pidluzhna

КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

COMPETENCY-BASED APPROACH TO THE DEVELOPMENT OF JUNIOR PUPILS' COMMUNICATIVE SKILLS AT NATIVE LANGUAGE LESSONS

У статті розглянуто окремі лінгвометодичні аспекти розвитку комунікативних умінь молодших школярів на уроках української мови. Автор акцентує увагу на особливостях розвитку аудіювання й говоріння за умов компетентнісного підходу та застосування науково обґрунтованих сучасних методів і прийомів навчання.

Ключові слова: *компетентнісний підхід, молодші школярі, уроки української мови.*

Виховання активних, критично й творчо мислячих, відповідальних громадян, здатних ефективно взаємодіяти з метою вирішення соціальних, виробничих та економічних проблем нашої держави – пріоритетна вимога сучасного суспільства. З огляду на це, головним завданням